
Б.М.Янишин
(м.Київ)

**ПОЛІТИЧНЕ ТОВАРИСТВО “НАРОДНА РАДА”:
ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ ТА ПОЛІТИЧНА ПРОГРАМА
(1885 – 1888 рр.)**

Кінець 80-х – початок 90-х років XIX ст. став часом інституалізації народовців як політичної течії, періодом активних організаційних змагань та ідеологічних дискусій. Все це посприяло здобуттю ними провідних позицій у партійному спектрі галицьких русинів уже на початку XX ст. Однак цей період історії народовського руху на сьогодні залишається малодослідженим. Увагу дослідників звернено головним чином на участь “народної партії” в проголошенні та реалізації т.зв. “ нової ери”, утворення Української національно-демократичної партії, проведення нею виборчих кампаній. У даній статті на основі здебільшого архівних матеріалів, зокрема епістолярної спадщини провідних галицьких діячів, яка зберігається у Відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки НАН України (далі – ВР ЛНБ) і Відділі рукописів Інституту літератури НАН України (далі – ВР ІЛ НАН України), а також матеріалів періодики і публіцистики зазначеного часового відтинку ми розглянемо організаційні заходи керівництва політичного товариства народовців “Народна рада” в перші роки існування (1885 – 1888), підготовку і прийняття його першої програми на загальних зборах у 1888 р.

Відразу ж після створення “Народної ради”* її тимчасовий виділ на чолі з Ол.Огоновським розгорнув активну, здебільшого петиційну, діяльність. Вже на початку листопада 1885 р. по містечках було розіслано видрукувані зразки петицій з вимогою заснування народних шкіл з українською мовою навчання¹. Тоді ж розповсюджено типові зразки прохань до сейму про охорону від лісових звірів. В них, зокрема, від старост вимагалося надання більше дозволів на зброю для сільських господарів, компенсації зазнаних втрат, як і загалом зміну ловецького закону². 19 листопада надіслано листа до дирекції державних залізниць у Відні, в якому домагалося, щоб “на цілім просторі державних залізниць в Галичині уміщено досі недостаючі рускі написи стацій і оповіщення інформаційні”³. 14 лютого 1886 р. виділ “Народної ради” надіслав “представленє з жалобою” до міністерства внутрішніх справ щодо судово виявленого надужиття влади урядовими органами при виборах до ради державної в Золочеві⁴. На початку того ж року подано також скаргу до міністерства просвіти у справі української школи вправ при чоловічій учительській семінарії у Львові. Створена у 1877 р., вона спочатку активно розвивалася, але унаслідок свідомо веденої діяльності директора Т.Будзиновського почався її занепад. Виділ “Народної ради” про-

* Про створення політичного товариства народовців “Народна рада” у 1885 р. у контексті виборчої кампанії, відносин зі старорусинами, поляками та урядом і внутрішньогрупових стосунків у самій “народній партії”, аналіз його першої відозви і статуту дивись: *Янишин Б.М.* Політична інституалізація народовської течії в Галичині: створення “Народної Ради” // *Історія України. Маловідомі імена, події, факти.* - Вип.20-21. - К., 2002. - С.122-141.

сив усунути вказану особу з посади управителя школи⁵. У відповідь міністерство просвіти дало розпорядження провести урядове розслідування цієї справи, за результатами якого Т.Будзиновського відправлено на пенсію⁶.

Отримавши інформацію про численні порушення політичних прав русинів, виділ “Народної ради” 23 березня 1886 р., з огляду на те, що не кожен із покритвджених може захистити себе, вирішив “дати пораду або і взяти на себе веденє кожної справи свого члена-одиниці і товариств, де буде йти о охорону і оборону політичних прав русинів”⁷. Однією з таких стала справа селянина Л.Бурака і товаришів з с.Винник щодо створення приватної каси позичкової перед адміністративним трибуналом у Відні, яка успішно завершилась 21 січня 1887 р.⁸.

Чимало уваги виділ “Народної ради” приділяв справі розвитку і захисту селянських просвітніх та економічних організацій. Вже після виборів 1883 р. народовці, прагнучи хоч частково збільшити матеріальну незалежність селян і міщан, енергійно взялись до переведення їх економічної самоорганізації, головним чином за допомогою створення приватних позичкових кас і товариств взаємодопомоги. При цьому вони не занедбували завдання поширення просвіти серед народу, оскільки лише у розвитку його національної, політичної і економічної свідомості вбачали свій успіх. Про політичне значення читалень, яких на середину 1880-х років було близько 400, свідчить вже той факт, що саме їх члени на виборах 1885 р., за пасивності священиків, брали найактивнішу участь в агітації за руських кандидатів, “по два, по три з власної ініціативи безкористно обходили села не тільки свого, але і других повітів”⁹. Неприхильні русинам польські елементи, чисельно представлені в місцевій адміністрації, також зрозуміли це і вже з середини 1880-х перешкоджали діяльності і поширенню народніх просвітніх і економічних товариств. Це змусило виділ “Народної ради” 14 квітня 1886 р. відіслати депутацію у складі голови Ол.Огоновського, його заступника Ю.Романчука і редактора “Діла” І.Белея до намісника Ф.Залеського. Вони піднесли справу перепон зі сторони політичної влади у діяльності руських читалень і приватних кас позичкових, особливо при їх заснуванні, вказавши при цьому на конкретні факти. Особливий протест у народовців викликало використання жандармів комісаром Єловицьким у с.Юзьковичах Золочівського повіту, що могло відштовхнути селян від створення просвітніх товариств. При цьому вони запевнили намісника, що “всі патріоти рускі, закладаючі і ведучі читальні, руководяться єдино добром народа, котре лежить і в інтересі держави, і зовсім далекі суть від яких-небудь незаконних змагань і впливів на читальні”¹⁰. Той, у свою чергу, запевнив їх у своїй прихильності до таких інституцій і обіцяв розібратись у порушених питаннях, однак це вже стало традиційною відповіддю, яка не зобов’язувала до жодних практичних наслідків.

Крім цих, на засіданні виділу розглянуто низку другорядних економічних і політичних справ. Проте “початок діяльності товариства не був так легкий, як може комусь здалось би”, зазначив у своєму звіті двома роками пізніше його секретар К.Левицький¹¹. Особливо важливо було на початковому етапі швидко і успішно провести організаційні заходи,

такі як залучення більшого числа членів, створення і розширення місцевої мережі* і т.д., але саме тут тимчасовий виділ і зіпнувся з найбільшими труднощами. Більшість провінційних діячів на сер. 1880-х рр. продовжували становити духовенство, близько 2200 представників якого були практично в усіх галицьких місцевостях. До 1885 р. вони також становили головну опору будь-якої руської політичної акції, зокрема організації виборів. Саме в цей час у їх середовищі через різні причини – матеріальне зубожіння, розгортання реформних процесів, а особливо створення митрополичої “партії миру” – почав ширитися психологічний спротив до активного зайняття політичною діяльністю¹². Це ж спостерігається і серед менш чисельної політично і національно свідомої світської провінційної інтелігенції. У Львові також не вистачало людей, які присвятили б себе копіткій, щоденній роботі з партійного будівництва. Незважаючи на це, відразу ж після створення тимчасовий виділ “Народної ради” активно взявся до організаційної роботи. Уже на першому засіданні 26 жовтня 1885 р. його головою обрано Ол.Огоновського, заступником Ю.Романчука, касієром В.Нагірного і секретарем К.Левицького¹³. 3 листопада до визначніших народовців по всій провінції розіслано літографовані запрошення вступати до товариства, а також залучати до нього якнайбільше членів у даному повіті, для чого додавалось кілька десятків відбитків відозви і статуту¹⁴. Крім цього, вони мали надати інформацію про стан священиків, міщани повинні були відсилати петиції з вимогою створення українських шкіл. Однак такі запрошення не знайшли належного відгуку. Організаційну слабкість “Народної ради” засвідчили і довибори в сейм у Долині 6 листопада 1886 р. Незважаючи на нейтралітет „Руської ради” і митрополита, а навіть значної частини польської преси, широку агітацію як публіцистичну, так і усну, голова товариства Ол.Огоновський все ж поступився старості Мазаракі, який здобув 135 голосів із 209¹⁵. На знак протесту проти неправильно проведених правиборів, “всі честні рускі виборці здержались від голосованя”. Як підсумувало “Діло”, “они тим заявили, що їм все одно: чи правительство попросту заіменувало б посла до сейму, чи хай на радість всієї “ролонії” вибирають его незаконно при правиборах вибрані виборці та псевдо-вірилісти”¹⁶. Такий результат виборів зумовив більш різкі опозиційні виступи народовців проти крайової адміністрації і польських верховодячих сил, але він також і показав неготовність “Народної ради” до самостійного ведення виборчих кампаній. Негаразди у внутрішній організації виразно відчували і самі народовці. Як визнавав Д.Гладилевич у листі до О.Барвінського наприкінці листопада 1886 р. “на вибір Огоновського в Долині нема надії. Наша партія чогось на всіх точках розлазиться, а не можна вхопити саму нить зла... чи то лише переминаючий час якої кризи, чи у нас нема животної сили а затім і будучини?.. На око здаєсь, всьо за нами – в практиці показуєсь інакше, а ту все

* На перешкоді цьому ставало також австрійське законодавство, яке забороняло політичним товариствам створювати повітові та інші підрозділи. Див.: *Пашиук В.* "Закон про товариства" від 15 листопада 1867 року і його вплив на розвиток українського національного руху в Галичині // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* - Вип. 9. - Львів: Інститут українознавства імені І.Крип'якевича, 2001. - С. 370-377.

йде до гіршого, та готові ми пропасти як руді миші”¹⁷. Потребу серйозного аналізу становища, внутрішньо-організаційних реформ усвідомлювали й інші діячі народної партії, а тому підтримали ініціативу Д.Гладиловича стосовно скликання широкої наради провідних народовців цілого краю. Формальним приводом послужила справа розширення формату “Діла”, однак головним питанням планованої наради мала бути “дискусія над зреорганізуванем і сконсолідуванем партії”, а тому ліву частку роботи по скликанню такого зібрання взяв на себе виділ “Народної ради”¹⁸. Серед ініціаторів були, зокрема, О.Барвінський, І.Белей, Є.Олесницький і К.Кахникевич¹⁹. Всі організаційні питання, як і план майбутньої наради обговорювались і приймались також на засіданні виділу товариства. Він же ж призначив і дату проведення – 23 грудня 1886 р., запросивши всіх чільних представників “народної партії” з усієї Галичини²⁰.

Після відкриття засідання 23 грудня О.Барвінський запропонував такий порядок денний*: 1. розширення “Діла”; 2. упорядкування правопису; 3. стосунок народовців до уряду, поляків і русофілів; 4. організація політичної партії. Про важливість і актуальність останнього питання свідчить те, що учасники наради вирішили його розглядати першим, а дискусія над ним тривала цілий вечір, так що обговорення інших питань перенесли на наступний день. Референтом з питання внутрішньої організації “Народної ради” виступив О.Барвінський. Він запропонував вважати політичне товариство пріоритетним стосовно всіх інших; включити до переліку його повноважень всі, не лише політичні справи; створити центральний і місцеві організаційні комітети при “Народній раді”, в які входили б провінційні агенти і які займалися б скликанням віч, читалень, розповсюдженням “Діла”; забезпечити представництво інших руських товариств у виділі “Народної ради” шляхом включення до нього їх делегатів. Навколо цих пропозицій розгорілась дискусія. К.Підляшецький, зокрема, зазначив, що просвітні та інші товариства, згідно із законом, не можуть займатися політикою, на що референт відповів, що таке представництво у “Народній раді” відбувалося б таємно. І.Белей у свою чергу пояснив, що згаданий контакт між товариствами вже існує. П.Лінинський закликав не стільки до творення нових комітетів, скільки до більш сміливої пропаганди ідей. Й.Заячківський, а також В.Шехович, Д.Гладилович і інші наголошували на першочерговій необхідності збільшення числа членів товариства, щоб можна було перейти від провізоричного виділу до постійного. На цьому питанні зупинився також і Ю.Романчук, зауваживши що на даний момент є їх близько 200, відверто недостатньо для такої організації як “Народна рада”, а залучення нових відбувається вкрай повільно. Він також зазначив, що з метою пере-

* Нам вдалось віднайти стенографічні записки з цієї важливої наради, які хоч і нашвидкоруч олівцем та зі значними скороченнями писані, однак дають можливість відновити її перебіг [Див.: ВР ІЛ. - Ф.100. - Спр.1012. - Арк.1-15]. Для реконструкції порядку денного, а також кращого зрозуміння позиції представників провінції послужили листи Д. Савчака [Там само. - Спр.2700. - Арк.1-8] і Д. Тянякевича [Там само. - Спр.2947. - Арк.1-6]. Не маючи змоги особисто бути присутніми на нараді, вони в них широко розкрили свої погляди на кожне з запланованих питань.Надалі хід наради і цитати подаються за згаданими стенографічними записками.

ведення організації розіслано більше 100 відозв по провінції, однак лише кілька людей відповіли на них. Серед основних хиб Ю.Романчук вказав те, що до провізоричного виділу “Народної ради” входять люди зі всіх товариств. Крім своєї фахової, вони завантажені ще й іншими роботами, а тому постає необхідність поділити працю так, “щоб ні один львівський не був вільний від роботи, і щоби ніхто не був перетяжений”. На засіданні, ймовірно, зачитано і листи відсутніх Д.Савчака і Д.Танячкєвича. Перший також погоджується, що “переживаємо тяжкі часи, маємо силу, котра другим виходить на пожиток, а нам на шкоду, а то дієся для браку організації і комунікації”, поділ праці, через партійну ворожнечу, різні амбіції та підозри. Тому він радив особливу увагу звернути на створення окружних політичних товариств і залучення якнайбільше членів до “Народної ради”, на значення занедбуваних досі виборів до рад громадських, потребу заснування власного страхового товариства і щоденної газети. Д.Савчак наголосив на сервілістичності духовенства і його ролі у будь-якій політичній акції русинів, а у зв’язку з цим визнав потребу “старатися за всяку гонорову ціну позискати для організації, бодай для деяких точок, наших єпископів і консисторії”, а також “багатьох людей т. зв. твердих, які суть такими з звички, а при тім щирими народолюбцями, патріотами ліпшими, як не один народовець”. Керуючись практичним досвідом ведення політичної акції, на конечну необхідність порозуміння з духовенством і перетягнення на свій бік невідомих прихильників “старої” партії вказувала більшість провінційних діячів, зокрема і Д.Танячкєвич. У своєму листі він підкреслив також значення віч для організації, зауваживши, що їх треба скликати не там, “де можна”, а там “де треба. Малі, дуже малі, все одно”, особливо на прикордонних з Росією і Угорщиною землях для заманіфестування і підтримання національної єдності. Підсумовуючи дискусію, В.Нагірний вніс такі резолюції: “Зібрані русини львівські і позальвівські з 23 грудня 1886р.: 1. узнають “Народну раду” головною управителькою справ руско-народних; 2. виражають бажання, щоби в кожному повіті з членів комітет довірочний установався; 3. в цілі успішнішого розвитку створити секції: а) економічну, б) шкільну, в) юридичну, г) автономічної політики; 4. завізвати молодіж до вступлення в секції; 5. задача секції розслідити реферат і ставити внесеня переведеня”. Таким чином, за допомогою створення повітових комітетів, тобто на основі колегіального принципу, вирішено таємно (з огляду на законодавчу заборону політичним товариствам мати місцеві осередки) провести крайову політичну організацію.

Наступного дня обговорювалася позиція народовців щодо уряду, поляків і русофілів. Після невеликих рефератів А.Вахнянина і І.Белея, більшість погодилася з програмою кабінету Е.Тафе “помирєня австрійських народів”, підтримала автономічний принцип, однак виступила за рішучу опозицію стосовно самого уряду через його ставлення до руського питання. С.Данилович пояснював його принциповою відмінністю між клерикально-консервативним характером влади і органічною демократичністю українського руху. “Покликаючи русинів до акції,

правительство покликало би маси до сеї ж акції”, чого воно відверто не бажає. Тому, не сподіваючись на допомогу від великої політики, народовцям треба завжди на першому місці утримувати інтереси мас, просвічувати і показувати їм значення законів конституційних, користати з наявних прав. Більшість присутніх висловилися також проти клерикалізму, однак за підтримку руського духовенства, яке йде з народом. Всі також погодились, що пасивна опозиція призводить тільки до згуби, а тому виступили за її активне ведення за допомогою віч, газет, в т.ч. закордонних, участі у виборах та інших публічних справах. С.Качала актуалізував потребу активніше домагатися від уряду дотримання своїх прав, що підтримали і решта учасників наради.

Стосовно становища супротив поляків зібрані, за пропозицією А.Вахнянина, зазначили: “не виступаєм против поляків яко народу, лиш против керманічів”. Найбільш негативно вони поставились до “станьчиківсько-подільської” партії, яка погоджується на поступки русинам лише тоді, коли змушена. Вирішено не виступати проти польської демократії, яка визнає потребу *modus vivendi*, але має слабкі позиції в польському русі.

У питанні щодо старорусинської партії виявилися певні розходження серед зібраних. Так, І.Белей вважав, що внаслідок загострення відносин під впливом політичних обставин з ними можливе лише протистояння. Натомість Л.Шехович і Рудницький були свідомі того, що багато людей на провінції, особливо селян, все ще симпатизують старорусинам, а тому їх слід розумно використати для інтересів “народної партії”, головним чином, за допомогою “Діла” і виваженої політики. Збори схвалили також дотеперішнє ставлення до “Миру” як до органу, діяльність якого спрямована передусім проти народовців.

Таким чином, в результаті нарад фактично накреслено політичну програму і тактику сторонництва, головними рисами якої були демократизм, автономія, праця над піднесенням просвіти і добробуту народу, конструктивна опозиція до уряду і польських владних кіл. Разом з тим все виразніше виявлялося розходження поглядів всередині партії на питання співпраці зі старорусинами, а тому його вирішення ставало необхідною умовою для подальшого її розвитку. Слід також наголосити на високій крайовій репрезентативності складу учасників: С.Качала з Шельпак, М.Січинський з Черниховець, К.Підляшецький із Золочева, Й.Заячківський з Лоп’янки, К.Горбаль і В.Гузар зі Стрия, Т.Грушкевич з Коломиї, О.Барвінський з Тернополя, І.Тимінський з Чернівців, П.Лінинський з Дембіци, С.Данилович зі Станіславова, Л.Шехович з Олеська, К.Сілецький з Жужеля. Активну участь у дискусії брали львів’яни І.Белей, І.Чапельський, В.Нагірний, Д.Гладилович, В.Дідошак, О.Стефанович, Ю.Романчук і ін. Така широка нарада з активом партії щодо ключових питань, особливо з огляду на можливість висловлення своїх думок місцевими діячами, була рідкістю для тогочасної галицької політичної практики: “Руська рада” протягом 6 років не скликала загальних зборів, а її виділ не збирався упродовж багатьох місяців.

Після зборів тимчасовий виділ “Народної ради” активізував свою

організаційну діяльність. Знову розіслано по провінції запрошення до вступу в товариство, надто ж враховуючи необхідність завершення “періоду провізоричності” і скликання врешті загальних зборів²¹. Водночас можна помітити деякі зміни у підході до формування виконавчої структури “Народної ради”. Просячи надати інформацію статистичного характеру (списку місцевостей, кількість мешканців за національністю, народно-політичні переконання священика і його значення в громаді, вплив землевласника, стан школи і вчителя і т.п.), виділ товариства починає призначати також “мужів довір’я” у кожному повіті (у Станіславові, наприклад, М. Бучинського), які мали стати посередниками у його відносинах з місцевими політиками²². Таким чином, крайову структуру товариства вирішено будувати за особистісним принципом, а не через окружні комісії, як це пропонувалось на зборах 23 грудня. Більше інформації про згадану систему “мужів довір’я” дають пізніші інструкції виділу “Народної ради”. В них, зокрема, вказано, що за територіальну основу організації приймається кожен політичний повіт, в якому виділ хоче мати одного представника. Через нього буде здійснюватись контакт з усіма іншими в даному старостві. Цей головний повітовий відпоручник, названий мужем довір’я, повинен бути обраний на зборах всіх чільних народовців конкретного політичного повіту, на яких також обираються відпоручники на дрібніші судові повіти. З ними центральний виділ безпосередньо зноситись не буде (крім виняткових випадків), а лише через мужа довір’я даного староства²³. У своїх інструкціях виділ “Народної ради” заохочував також до створення повітових політичних товариств, контролю за діяльністю читалень, організації відчитів і віч, крамниць, приватних кас позичкових і шпихлірів, закликає подавати скарги про порушення політичних прав русинів і не легковажити справи громадських виборів²⁴.

Однак вказані заходи не допомогли кардинально збільшити кількість членів товариства чи налагодити ефективну виконавчу вертикаль і тісний зв’язок зі всіма повітами. Тому у своїй діяльності виділ і надалі зосереджувався на писанні петицій, меморіалів і скарг, щоправда, цього разу він значно більше уваги звернув на безпосереднє інформування центрального уряду про становище галицьких українців і їх вимоги. Чи не найбільшим успіхом “Народної ради” у 1887 р. стало відкриття українських паралельних класів під окремою управою у перемиській гімназії²⁵. Після негативного рішення сейму в 1886 р. у цій справі, виділ товариства всю свою діяльність звернув на те, щоб переконати центральну владу в необхідності задовольнити хоч таку невелику вимогу русинів. Для цього організовано сотні петицій з цілої Галичини у раду державну з вимогою створення української гімназії саме в Перемишлі²⁶. 13 квітня 1887 р. виділ “Народної ради” делегував Ю.Романчука і Ом.Огоновського до Відня²⁷, де вони зустрілися з президентом міністрів Е.Тафе і міністром просвіти Гавчем. Власне на цих зустрічах, з огляду на небажання Е.Тафе йти на відкритий конфлікт з польськими політиками, які виступили проти створення української гімназії, представники “народної партії” запропонували у існуючій перемиській гімназії створити ук-

раїнські паралельні класи під окремою управою²⁸. В ході розмов порушено було також інші вимоги русинів, частину з яких прем'єр пообіцяв задовольнити. Посланці “Народної ради” хотіли зустрітися і з міністром закордонних справ Г.Кальнокі, щоб представити йому потенціал руського питання у зовнішній політиці Австро-Угорщини, однак його у Відні не було²⁹.

Протягом 1887 р. виділ “Народної ради” надіслав прохання до міністра торгівлі у справі надання священикам права пільгового проїзду залізницею як службовцям, а також протест міністрові внутрішніх справ проти численних ревізій старостами у русинів і руських інституціях, особливо на Рогатинщині³⁰. Загалом провід товариства був незадоволений результатами веденої ним “акції інформування центрального правительства о справах, потребах і кривдах руских”, оскільки “все кінчиться на признаню потреб... і на обіцянках”, а на ділі нічого не робиться³¹. Незважаючи на те, що організаційні заходи також не можна було вважати успішними, виділ “Народної ради” наприкінці листопада розпочав підготовку до скликання перших загальних зборів товариства, розуміючи, що далі зволікати не можна. Однак буквально напередодні зборів відбулись дві події, які вплинули на їх перебіг. 12 січня 1889 р. померла дружина Ю.Романчука Леокадія³², унаслідок чого він вирішив цілковито самоусунутися із сфери народно-політичної діяльності і присвятити своє життя дітям. У листі до І.Белея від 29 січня 1888 р. він писав: “я стратив тую, при котрій все мені лекше було зносити [перед тим у Ю.Романчука померли два сини – Б.Я.], не тільки жінку, але єдиного приятеля і повірника, єдину особу, для котрої я був всім: і цілим світом, і богом, і котра для мене була всім...”³³. Внаслідок цієї особистої трагедії на периферію політичного життя на деякий час відійшов найпопулярніший в народі представник “народної партії”, а то й взагалі тогочасної галицької політичної еліти. Ю.Романчук також був найбільш ймовірним кандидатом на голову “Народної ради”. Він навіть розпочав заходи, щоб залишити видавництво “Батьківщини”, а весь свій вільний час присвятити політичному товариству і, частково, “Ділу”³⁴. Безперечно, енергійний Ю.Романчук міг би організувати значно динамічніший розвиток товариства, аніж малоініціативний і хворобливий Ом.Огоновський. “Прощаючись”, він у тому ж листі до І.Белея висловив свій жаль з приводу численних “обмов, закидів і докорів... і то не тільки від політичних (чи національних) противників, але й від таких же прихильників” за час його перебування на чолі українського руху. Наприкінці він радив підтримати М.Січинського³⁵.

Дещо раніше відбувся конфлікт між Ом.Огоновським і редакцією “Діла”, зокрема І.Белеєм і Є.Олесницьким. Два перших були також членами тимчасового виділу “Народної ради”. Причиною конфлікту стали різкі виступи часопису проти господарювання старорусинського “Общого рольничо-кредитного заведенія” (званого “крилошанським банком”) і фінансових зловживань його дирекції, в тому числі й Л.Павенцького, зятя Ом.Огоновського. Він також натякав на певну упередженість редакції у ставленні до нього, зокрема, її пасивність стосовно нападів “Слова” і

“Пролому” у 1885 р. в справі відомого меморіалу народовців до Е.Тафе ³⁶.

28 січня 1888 р. у “Ділі” було оголошено відозву виділу “Народної ради” про скликання перших загальних зборів товариства 2 лютого того ж року ³⁷. Як і планувалось, вони стали швидше маніфестацією, ніж нарадою, про що згадував І.Франко у листі до М.Драгоманова ³⁸. Великий зал “Народного дому” зібрав близько 400 – 500 учасників, найбільше селян і маломіщан, також чимало священиків, особливо молодих, і світської інтелігенції “майже в повнім числі”³⁹. Після невеликої вступної промови голови Ом.Огоновського і звіту К.Левицького, зібрання (з метою підкреслити загальноруський характер “Народної ради” і заперечити її партійну винятковість) прийняло пропозицію Й.Заячківського запросити членів “Народного дому” до вступу в товариство. Це стало також і свідченням впевненості у своїх силах.

Ключовим моментом загальних зборів стало прийняття ними “Програми політично-народного становища, змагань і діяльності русинів”, яку виголосив Ом.Огоновський. Як впливає з уже згаданих листів Ю.Романчука до І.Белея від 29 січня та І.Франка до М.Драгоманова від 6 лютого 1888 р., він також був і автором її основи, яку переглянув і суттєво змінив М.Січинський. Після внесення певних змін виділ товариства затвердив її. Таким чином, можемо вважати програму певним компромісним варіантом політичних поглядів народовського проводу. Про це ж свідчить і подібність висловлених в ній основних думок щодо результатів розширеної наради 23 грудня 1886 р. Про часті випадки розбіжностей між особами автора реферату і референта свідчить практика віч: у 1880 р. всі реферати підготував В.Барвінський, у 1883 р. автором реферату, виголошеного В.Нагірним, був І.Франко і т.д.

У програмі наголошено передусім на тому, що “русини галицькі, первобитні жителі цієї землі, є частиною великого, 20-мільйонного народу (мало)русского, самостійного посеред громади народів славянських”. З огляду на те, що “Народна рада” своєю метою поставила охорону і розвиток “рускої” (в значенні української – Б.Я.) національності, то її члени визнавали себе народовцями. Це, а також сама назва товариства, яка вказувала на його зв’язок з “народною партією”, свідчила про популістичний характер заяв її проводу щодо непартійності “Народної ради”. У програмі народовці декларували демократію, поступ, федералізм і “правдивий лібералізм”, який і противникові дає свободу, виступали проти надання пріоритету лише окремим класам, партіям чи народам. Останнє було виявом солідаристських ідей, а також програми органічної праці, популярних тоді у “народній” партії. Засвідчивши свою вірність династії Габсбургів, вони, однак, домогалися зміни конституції, насамперед виборчої ординації. Стосовно поляків програма задекларувала готовність “запоручити на Руси елементам чужим всі права”. Відстоюючи автономію “яко найприроднішу форму управи”, народовці наголосили, що бажають її спочатку для народів, а згодом для країв. Своім першим обов’язком “Народна рада” поставила “охорону економічних інтересів нашого селянства і маломіщанства”, оскільки через їх занедбання “самі головні основи нашого народного життя і

розвою підкопані”. В “теоретичних питаннях культури” програма залишила кожному повну ідейну свободу. Щоправда, з огляду на тісний зв’язок обряду і народності у русинів, народовці виступили за збереження “поваги і сили нашої церкви і за її автономію”. Зазначивши, таким чином, основні положення своєї програми, “народна партія” наголосила, що не зрікається і свого “ідеалу” – поділу Галичини на дві частини “як єдино можливого способу переведення повної рівноправності обох народів Галичини без взаємної кривди”.

Запропоновану програму зібрання прийняло одногolosно без дискусії. Після самоусунення Ю.Романчука головою товариства обрано Ом.Огоновського. До складу виділу ввійшли О.Стефанович (заступник), К.Левицький (секретар), В.Нагірний (“касієр”), а також А.Кос – перший заступник виділових на місце обраного народом у виділ, без його згоди, Ю.Романчука³⁰. Як бачимо, вони представляли в основному молодше покоління народовців 1850-х років, які все активніше опановували тогочасний суспільно-політичний простір краю.

Незважаючи на доволі стримані оцінки самих народовських лідерів, все ж можна стверджувати про певний успіх перших загальних зборів “Народної ради”. Порівняно з останніми зборами „Руської ради”⁴¹, вони засвідчили кількарразове збільшення числа учасників з усіх верств руського населення, особливо світської інтелігенції. На відміну від старорусинів, народовці чітко сформулювали свої політичні принципи у прийнятій програмі. Її відбитки відразу ж по закінченню нарад тисячами розіслано по цілому краю. Вадою перших загальних зборів “Народної ради” можна вважати брак дискусії, на важливості якої так часто наголошували самі народовці в “Ділі”. Як писав І.Франко, “вже день перед тим старші народовці на зборах “Просвіти” ясно зазначили, що ту не йде о дискусію, а о “ухваленє” всего, що пропонували львовяне”⁴². У відповідь М.Драгоманов дорікав “молодшим” народовцям, що ті не розв’язали дискусію і не “розсунули дверей” для прогресу, які відчинили “старші” у своїй програмі⁴³. На зборах постало також питання участі лівого крила “народної партії” у роботі “Народної ради”. Про зростання його впливу частково свідчить вже те, що при виборах до її нового виділу⁴⁷ з 383 народовців проголосували за І.Франка. Тут, щоправда, слід зазначити, що йому у цей час симпатизували багато “старших” народовців, наприклад К.Горбаль, О.Барвінський та ін. До того ж далеко не всі “молоді” поділяли радикальні погляди. Як свідчить І.Франко, за залучення до просвітньої роботи людей з молодшого табору на зборах “Просвіти” висловився Т.Окуневський, однак більшість категорично заперечила⁴⁴. Внаслідок цього він відмовився виступати на загальних зборах “Народної ради”.

На нашу думку, слушним було також зауваження І.Франка щодо невиправданого малого місця, відведеного у програмі справам “внутрішньої організації русинів і загалом цілого громадсько-економічного боку життя народного”. З ним погодився М.Січинський, її співавтор, зазначивши, що це “комітет народовецький викинув з неї іменно те, про що ви кажете”⁴⁵.

Однак загалом і збори, і програму оцінено позитивно. Схвальні відгуки, особливо на провінції, знайшли заклик до солідарності й декларація відкритості товариства для всіх ⁴⁶. Навіть М. Драгоманов, який зазвичай надто критично ставився до “песиголовців” – народовців (як він їх часто називав у своєму листуванні з галицькими кореспондентами-радикалами), вважав, що “збори вийшли розумніші, ніж можна було ждати” ⁴⁷.

Отже, відразу ж після створення тимчасовий виділ “Народної ради” на чолі з Ом. Огоновським розгорнув активну, головним чином петиційну, діяльність. Чимало уваги було присвячено й справі розвитку селянських просвітніх та економічних організацій. Найбільше труднощів викликали організаційні заходи, спричинені браком відповідних людських ресурсів. Місцеву мережу товариства вирішено розгортати за особистісним принципом (через призначення виділом так званих мужів довір’я у кожному повіті), а не через окружні комітети, як це пропонувалось на нараді 23 грудня 1886 р.

2 лютого 1888 року відбулись перші загальні збори “Народної ради”, на яких прийнято “Програму політично-народного становища, змагань і діяльності русинів”. У ній народовці задекларували себе демократами, поступовцями, федералістами і лібералами, виступили проти надання пріоритету лише поодиноким класам, партіям чи народам. З прийняттям програми фактично завершилось партійне оформлення народовського руху. Остаточним кроком у його переході до самостійного ведення політичної діяльності став рішучий розрив із старорусинами внаслідок “нової ери”, порозуміння “народної партії” з намісником Галичини К. Бадені.

-
- 1 Загальні збори "Народної Ради" // Діло.- 1888.- Ч. 18.
 - 2 ВР ЛНБ. - Ф.17 (М.Бучинський). - Спр.283. - Арк.8.
 - 3 Виділ політичного товариства Народна Рада у Львові // Діло.- 1885.- Ч. 123.
 - 4 Товариство Народна Рада // Діло.- 1886.- Ч. 17.
 - 5 Там само. - Ч.21.
 - 6 Меморіал Народної Ради до Міністерства освіти в справі п. Будзиновського // Діло.- 1886.- Ч.54.
 - 7 Виділ політичного товариства Народна Рада у Львові // Діло.- 1885.- Ч. 123.
 - 8 Загальні збори "Народної Ради" // Діло.- 1888.- Ч. 18.
 - 9 Гадки по виборах // Діло.- 1885.- Ч. 66.
 - 10 Депутація Народної Ради у Є. Е. намісника п. Залеського // Діло.- 1886.- Ч. 37.
 - 11 Загальні збори "Народної Ради" // Діло.- 1888.- Ч. 18.
 - 12 Лист Т.Реваковича до О.Барвінського від 12 квітня 1890 р. // ВР ЛНБ. - Ф.11 (Барвінські). - Спр.2200. - Арк.10-13.
 - 13 Загальні збори "Народної Ради" // Діло.- 1888.- Ч. 18.
 - 14 Лист Д.Гладиловича до І.Белея від 19 листопада 1885 р. // ВР ІЛ НАН України. - Ф.100 (І.Белей). - Спр.2693. - Арк.1, а також спр.2679. - Арк.1.
 - 15 До виборів в Долинщині // Діло. - 1886. - Ч.121; До руських виборців округу Долина - Болехів - Рожнятів // Там само. - Ч.124; Вибір посла в Долині // Там само. - Ч.131.
 - 16 Там само.
 - 17 Лист Д.Гладиловича до О.Барвінського від 28 листопада 1886 р. // ВР ЛНБ. - Ф.11.

-
- Спр.4933. - Арк.54 - 55.
¹⁸ Лист Д.Гладиловича до О.Барвінського від 5 грудня 1886 р. // ВР ЛНБ. - Ф.11. - Спр.4933. - Арк.51 - 51зв.
¹⁹ Там само.
²⁰ Лист Д.Гладиловича до О.Барвінського від 9 грудня 1886 р. // ВР ЛНБ. - Ф.11. - Спр.4933. - Арк.56 - 57зв.
²¹ Лист виділу "Народної Ради" від 22 листопада 1887 р. // ВР ІЛ НАН України. - Ф.100. - Спр.2662. - Арк.1-2, а також подібний лист до М.Бучинського від 27 листопада 1887 р. // ВР ЛНБ. - Ф.17. - Спр.283. - Арк.15.
²² Лист виділу Народної Ради до М. Бучинського від 21 грудня 1888р. // ВР ЛНБ.- Ф.17.- № 283.- Арк. 18 - 19.
²³ Лист Виділу Народної Ради до М. Бучинського від 24 квітня 1891 // ВР ЛНБ.- Ф. 17.- №283.- Арк. 24 - 25зв., а також подібна інструкція з наступного року - Арк. 29 - 30.
²⁴ Там само.
²⁵ Руські паралельки в Перемишлі // Діло.- 1887.- Ч. 129.
²⁶ О наше право! // Діло.- 1887.- Ч. 17 і 18.
²⁷ В справі гімназії руської // Діло.- 1887.- Ч. 40.
²⁸ Руські паралельки в Перемишлі // Діло.- 1887.- Ч. 129.
²⁹ Лист Д. Тянякевича до І. Белея [осінь 1890р.] // ВР ІЛ НАН України.- Ф. 100.- № 2934.- Арк. 1- 2.
³⁰ Товариство Народна Рада // Діло.- 1887.- Ч. 31.
³¹ Нинішня ситуація Русинів // Діло.- 1887.- Ч. 116.
³² Діло.- 1888.- Ч. 1.
³³ Лист Ю. Романчука до І. Белея від 29 січня 1888 // ВР ІЛ НАН України.- Ф. 100.- № 2630.-Арк.1.
³⁴ Там само.
³⁵ Там само.
³⁶ Лист Ом. Огоновського до І. Белея від 12 грудня 1887 // ВР ІЛ НАН України.- Ф. 100.- № 2329.- Арк. 1.
³⁷ До руских патріотів Галицької Руси // Діло.- 1888.- Ч. 12.
³⁸ Лист І. Франка до М. Драгоманова від 6 лютого 1888 // Матеріали для культурної й громадської історії Західної України. - Т. 1. - Листування І. Франка і М. Драгоманова (далі - Листування І. Франка і М. Драгоманова).- К.: Друкарня ВУАН, 1928.- С. 252.
³⁹ Тут і далі про перебіг зборів Народної ради, а також зміст її програми: Загальні збори "Народної Ради" // Діло.- 1888.- Ч. 17 - 20.
⁴⁰ Виділ Народної Ради // Діло.- 1888.- Ч. 29.
⁴¹ [Коханик К.] К. К. Загальні збори політичного товариства "Русская Рада" // Діло.- 1885.- Ч. 120.
⁴² Лист І. Франка до М. Драгоманова від 6 лютого 1888// Листування І. Франка і М. Драгоманова.- С. 252.
⁴³ Лист М. Драгоманова до І. Франка від 22 лютого 1888 // Листування І. Франка і М. Драгоманова.- С. 255.
⁴⁴ Лист І. Франка до М. Драгоманова від 6 лютого 1888// Листування І. Франка і М. Драгоманова.- С. 252.
⁴⁵ Там само.
⁴⁶ Галичина fara da se! // Діло.- 1888.- Ч. 58.
⁴⁷ Лист М. Драгоманова до І. Франка від 22 лютого 1888// Листування І. Франка і М. Драгоманова.- С. 255.

